

Radiobjeller i beitelag

Pål Kjørstad

Daglig leder i Oppland Sau og Geit

Driftsansvarlig i Oppland Radiobjøllelag

NSG

Norsk Sau og Geit

NSG

Norsk Sau og Geit

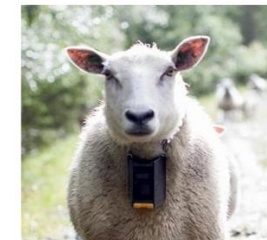
Beitelag/Radiobjellelag

- Beitelag:
- **Beitelag**
- **Lokallag av Sau og Geit**
- **Radiobjellelag**
- Radiobjellelag:
- **Ymse organiseringer med eierskap av elektronisk overvåkingsutstyr, som medlemmer kan leie eller bruke**
- **Radiobjeller først brukt om telesporenheter, men siden brukt som et fellesbegrep om Telespor, Findmy, Smartbjella, Gjetargut og Nofence**

Radiobjøllelag i Norge

- Akershus 2007
- Nord-Trøndelag 2008
- Oppland 2009
- Møre og Romsdal hadde
- Aust Agder 2014
- Sør-Trøndelag 2020/21
- Hedmark, tenker
- Mange beitelag har
- Andre?

Bjelletyper

Oppland Radiobjøllelag

- Fram til 2009: ubetydelig – noen få private
- 2010: 400 RB, prosjekt
- 2011: 1200 RB, prosjekt
- 2012: 2000 RB, ORL stifta
- 2013: 2100 RB + 400 FMS
- 2014: 2250 RB + 715 FMS
- 2015: 2550 RB + 700 FMS
- 2016: 2850 RB + 860 FMS
- 2017: 3550 RB + 987 FMS
- 2018: 4356 RB + 1226 FMS
- 2019: 5276 RB + 1417 FMS
- 2020: 5736 RB + 1435 FMS + 100 Smartbjella
- 2021: 6917 RB + 1648 FMS + 417 Smartbjella + 209 Nofence (storfe)
- Leier ut til 389 medlemmer/beitelag

**Utdrag av
VEDTEKTER
OPPLAND
RADIOBJØLLELAG
av 19/02 2012,
revidert 15/03
2016**

Laget sitt namn er Oppland Radiobjøllelag og vert seinare i desse vedtektene kalla for laget. Laget er underlagt Oppland Sau og Geit (OSG) både drifts- og rekneskapsmessig.

Laget sitt formål er å opplysa beitebrukarar i Oppland om aktuelt elektronisk overvakingsutstyr for beitedyr. Laget skal arbeida med å få inn midlar til kjøp av utstyr, sørge for å kjøpa inn utstyr og leiga det ut til medlemmane.

Alle medlemmane i eit lokallag av OSG og alle medlemmar av organisert beitebruk med berre storfe er automatisk medlem i laget.

Årsmøte i laget skal haldast som eige sak under årsmøte i OSG. Årsmeldinga til OSG skal innehalda eige årsmelding og avdelingsrekneskap for laget.

Fordele med Oppland Radiobjøllelag

- **Alt elektronisk overvåkingsutstyr som vert innkjøpt er sikre å bli brukt. Utstyr som er hos medlemmer som slutter m/dyr eller ikke vil ha utstyr videre vil bli utleid til andre. Dermed vert offentlige tilskudd òg tatt bedre vare på**
- **Fagperson/ar i laget kan yte god service og hjelp for dei som treng det**
- **Fagperson/ar har nært samarbeid og dialog med utstyrsleverandører**
- **Leietagere er sikra enheter som virker hvert år uten merkostnad**
- **Leietagere kan slutte, skifte til nye enheter eller skifte til anna type utstyr uten merkostnad**
- **Leietagere kan gjennom laget ved rapportering og innspill påvirka**
- **ORL er en aktør myndighetene kan ha et samspill med i forhold til vedtak om FKT-tilskudd og Tilskudd til tiltak i beiteområder**
- **ORL har drifta og kan drifta ulike prosjekt rundt om i fylket**
- **MEN ET RADIOBJØLLELAG MÅ HA INNTEKTER TIL Å LEVA.....**

Spørsmål vi ofte får!

- **Hvem eier bjellene? Svar: Oppland Radiobjøllelag (ORL), avdeling under Oppland Sau og Geit, eier alt utstyr**
- **Hvem betaler for bjellene? Svar: Som over. Men det er midler fra FKT, Tilskudd til tiltak i beiteområder og leieavgifta som er inntekta**
- **Er dere momsregistrert? Svar: Oppland Sau og Geit har felles regnskap for 3 avdeling, fylkeslaget, Ring 41 m/12 avdelinger og ORL og er mva-reg.**
- **Betaler gårdbrukerne for å være med i radiobjøllelaget? Svar: Nei, men de betaler leie for utstyret, som overstiger vanlig leiepris**
- **Er dere registrert i enhetsregistret? Svar: Ja, gjennom Oppland Sau og Geit**
- **Hva skjer når noen trekker seg ut? Svar: Utstyret de leier leveres tilbake til ORL**
- **Hvem erstatter ødelagte bjeller? Svar: Leietakerne må betale en fastsatt avgift etter kriterier i leiekontrakta for ødelagte og tapte enheter. Dette er i praksis nesten ikke brukt. Det er således laget selv eller aller mest leverandørene som dekker dette gjennom reklamasjon**

Fordeler m/organisering av «radiobjeller»

- Utstyret er kostbart å anskaffe, men et fellesskap kan bidra
- I tillegg har utstyret vært under utvikling
- Beitebrukere kommer og går, utstyret blir i laget
- Beitebrukere oppdager at de har eller får et behov
- Beitebrukere har god nytte av hverandre – felles innlogging
- Utstyret kan fordeles mellom medlemmer etter behov
- Organisering/eierskap avhengig av/fordel m/mva-registrert foretak
- Dokumentasjon av rovviltskader/tap
- Tilsyn og sanking
- Saksbehandlere ser på lag som et fornuftig eier av utstyret

Forebyggende og konfliktdempende tiltak

- Tilskudd fra rovviltnemda: Forebyggende og konfliktdempende tiltak
- Alt.1) Tiltak som avklarer tapsforhold, herunder elektronisk overvåking
- Alt.2) Utprøving av nye forebyggende tiltak mot rovviltskader
- Jmf. Forskriftens «§ 6. *Tiltak for å øke kunnskapsgrunnlag*
- Utvikling av praksis og erfaring som senere kan danne grunnlag for iverksettelse av nye tiltak kan prioriteres innenfor ordningen. Som slike tiltak regnes:
  - utprøving av nye forebyggende tiltak mot rovviltskader, samt evaluering av effekter av igangsatte tiltak
  - tiltak som avklarer tapsforhold, herunder elektronisk overvåking
  - forsknings- og utredningsoppgaver som bidrar til utvikling og iverksettelse av effektive forebyggende tiltak»

Tilskudd til tiltak i beiteområder

- Tilskudd til tiltak i beiteområder fra Landbruksdirektoratet
- Tilskuddet er kanalisert gjennom søknad til kommunen, som har en historisk pott fra fylket den var i eller er i
- Potten er slik at 30% normalt kan brukes til elektronisk overvåking, men kan utvides hvis det ikke finnes andre tiltak
- Forskrift §2: «Tilskudd etter denne forskriften kan gis til lag eller foreninger (beitelag, grunneierlag, radiobjellelag) som er registrert i enhetsregisteret, som driver næringsmessig beitedrift og som iverksetter investeringstiltak og/eller planleggings- og tilretteleggingsprosjekter i beiteområder.»
- Forskrift: §3 «.....Beregning av tilskudd: Ved innkjøp av elektronisk overvåkingsutstyr kan det gis tilskudd med inntil 70% av godkjent kostnadsoverslag. Dette gjelder for inntil 50% av dyretallet i beitelaget/besetningen».....

Andre inntektskilder

- Radiobjellelag tar en noe høyere leieavgift og får inn midler til å erstatte enheter og kjøpe nye, alle bidrar
- Kommunen kan gjennom tilskudd til tiltak i beiteområder bidra med større andel på elektronisk overvåking
- Kommunen kan bidra fra eget næringsfond eller lignende
- Hyttefelt/turistdestinasjoner kan bidra.....
- Andre grunneierlag, sameier, jaktforeninger, allmenninger etc.

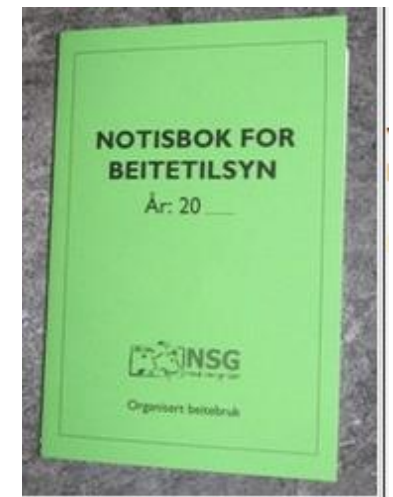
Lammetapsprosjekter i Oppland/Innlandet

- 1. Sør-Aurdal, 2017-2020, 100-140 enheter, 1-3 beitebrukere, GSM
- 2. Fron, 2018-2019, 400-500 enheter, 1-3 beitebrukere, GSM – litt jerv
- 3. Øyer, 2019-2020-2021, 200-300-340 enheter, 1-3-4 beitebrukere, GSM/LTE/LORA – noe jerv
- 4. Lesja, 2020-2021, 350 enheter, 1 beitebruker, LORA – mye jerv
- 5. Vestre Åmot 2020-2021, 350 enheter, 3 beitebrukere, LORA
- Alle prosjekt med Telesporenheter m/rovdyrklave på lam de aktuelle årene og rovdyrklave m/strikk. Alle med hjelp av varierende elektronisk overvåkingsutstyr på noen søyer, aktiv bruk av kadaverhundekvipasjer og egne folk med ansvar for utstyr og datahjelp.
- Alle lam i besetningene har vært vårveide og funnet beitedyktige

Lammetapsprosjekter:

Hjelpemidler

- *Telespor grå enheter GSM, søyer* 😊 😊
- *Findmy, 2016-2019, søyer* 😊
- *Smartbjella, 2020, søyer* 😊
- *Telespor LTE 2020-2021, søyer* 😞 😊
- **Telespor oransje 2017-2018 GSM** 😞 😞
- **Telespor 2019 GSM** 😊
- **Telespor Lora 2020** 😞
- **Telespor LTE 2020** 😞
- **Telespor LTE 2021/22** 😊

Viktige parameter

- Fagkompetanse
- Prosjektbesetninger m/eiere som stiller opp m/hele seg
- Beredskapsplan for alle dager...
- Kommunikasjon, tekstgruppe
- Avtale m/kadaverhundekvipasje, SNO, Statsforvalteren, kommunen, beitelaga/et, veterinær og selvsagt Oppland Radiobjøllelag

Raske reaksjoner må til:

- Svart lam: Alarm kl. 07.46, funnet kl. 08.27
- Kongeørn på lammet ved funn
- Drepe, hol/ribbein bite av
- Kvitt lam: Alarm 05.17, funne 11.30, heldige m/hodet....

Lammetap-prosjekter i Oppland 2017-2021

Felles konklusjonar:

- Tap til og ikkje minst dokumentert tap til kongeørn og gaupe har vist seg som dei klart mest utfordrande å finna på tradisjonelt vis
- Elektronisk overvåkingsutstyr må virka svært godt for å dokumentera tapsårsak
- Moment som tidspunkt før varsling utan bevegelse, bevegelsessensor/gps-posisjon, antenneplassering/skyggehindringer i forhold til satellittar v/død er viktige
- Prosjekta har klart å dokumentere tapsårsak når utstyret har virka
- Rovdyrklave m/strikk er ok for tilvekst/dyrevelferd, men låg levetid på strikken
- **Lam utan klave har større taps%, eksempel på 5,5% tap med og 13,75% uten**
- **Prosjekta har klart å finna det meste av tapte beitedyr m/elektronisk utstyr**
- **Lamma i prosjekta har hatt god helse og freda rovvilt/forvaltning av freda rovvilt har ein stor del av ansvaret for tap utover normaltap på utmarksbeite**

Erfaringar frå elektronisk overvåkingsutstyr:

- Elektronisk overvåkingsutstyr har vore aktivt brukt i Oppland i 12 år med opp- og nedturar. Men alt i alt har dei ulike systema/modellane hatt framgang og mange beitebrukarar har vorte avhengige av dette
- **Elektronisk overvåkingsutstyr er eit svært godt hjelpemiddel for å effektivisera og optimalisera ordinært- og ekstraordinært tilsyn, planlagt sanking, akutt sanking og ettersanking**
- Elektronisk overvåkingsutstyr er eit unikt hjelpemiddel for generell dokumentasjon av beitebruken til besetningen
- **Elektronisk overvåkingsutstyr er i hovudsak eit avgjerande hjelpemiddel for funn av sjuke, skada og døde dyr og for dokumentasjon av årsakene til dette**
- Elektronisk overvåkingsutstyr har gjeve klare svar på at freda rovvilt er ei utfordring for beitebrukarane

Oppfølging, konklusjoner og mål

- Tilsyn kan ikke og skal ikke baseres på elektronisk overvåkingsutstyr alene
- Elektronisk overvaking krev god oppfølging både hjemme og ute på beite. Det må virka! Man har sett at tidsfaktoren er svært avgjørende, og at når det blir respondert raskt på alarm frå elektronisk overvåkingsutstyr er sjansene til å dokumentere tapsårsak eller å redde dyra mye større
- Tilsyn i kombinasjon med elektronisk overvåkingsutstyr er helt avhengig av GPS og av å ha GPS-kunnskap
- Tilsyn er generelt best å kombinere med ein hund – gjeterhund/kadaverhund
- **Innleide profesjonelle kadaverhundekvipasjer er et svært viktig tillegg når elektronisk overvåkingsutstyr har avdekket ei skade**
- **Tapsprosjekter med elektronisk overvåkingsutstyr og erfaringer fra disse må kunne hjelpe beitebrukere i fremtidige erstatningssaker.**

*Framtida kjenner
ingen, men skal vi
driva
matproduksjon på
utmarksbeite må
vi i alle fall ha
elektronisk
overvåkingsutstyr
i
beitelaga våre*

Takk for meg!